

Komet ve Liman Mehmetcihat Söyleşisi Bağlamında Yazarın Niyeti VS. Okurun Niyeti

Yorum VS. Aşırı Yorum

Her metin doğası gereği biriciktir. Yazarı tarafından kaleme alınıp yayımlandıktan sonra dışsal bir zamansızlığa doğru bırakılır. Metni okuyan okur her defasında yeni bir 'şimdi'de metni yeniden inşa eder ve yorumlar. Metin her yeni okuma sonucunda farklı bir bağlamda anlamlandırılır. Metnin biricikliği zaman ile kurduğu çetrefilli ilişkide belirginleşir. Heraklitos'un *panta rei* kavramı özelinde *her şey akar, her şey devinir, hiçbir şey olduğu gibi kalmaz*. Farklı zamanlarda okunan metin aynı okur özelinde bile bir evvelki okumaya göre farklı yorumlamalara sebep olabilir.

Metnin zamana koşut şekilde sürekli yeniden yorumlanabilir oluşu 20.yy'ın özellikle ikinci yarısında hararetli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Derrida, metinde yazarın sunmaya niyetlendiği anlamı bulmaya çalışmanın gereksizliğini *supplemente* kavramı özelinde tanımlar. Bu kavram bağlamında metindeki anlam her daim 'eksik'tir. Eksik olan anlam metne okur tarafından 'ek'lenir. Okurun metne ekleyeceği anlam yazarın metni kaleme alırken niyetlendiği anlamdan farklı olabilir. Bu doğrultuda metin farklı okurlar tarafından okunup yorumlandıkça anlam bağlamında çoğullaşır. Umberto Eco tam da bu noktada okur tarafından sürekli çoğullaştırılan anlamlar dünyasının ortaya çıkardığı sınırsızlığı eleştirir. 'Aşırı Yorum' olarak tanımladığı bu durum özelinde Eco, okurun genişlettiği okumalar yelpazesini sınırlamanın yollarını araştırır. Eco daha önceki yapıtlarında ortaya koyduğu Ampirik Okur, Örtük Okur ve Örnek Okur ayrımlarına dayanarak, bu kavramı, metnin amacının Örnek Okur'u üretmek olduğunu ima edecek şekilde yorumlar.¹

Bir metnin aslında ne anlattığını tanımlayabilmenin belki de en kestirme yolu metni yazan öznenin yorumuna başvurmak olarak görülebilir. Söyleşiler, mektuplar, oto-biyografiler metnin yazar tarafından hangi niyetle kaleme alındığını imleyen ipuçları barındırabilir. Metnin sabit bir anlamı olmadığı gibi mekânı ve zamanı da bulunmaz. Ancak okur tarafından okunduğunda yorum dünyasının bir parçası haline gelir. Edebiyat söyleşileri; sınırsız sayıda okur tarafından öngörülen sınırsız sayıda yorum olasılığını, metni kaleme alan yazar-özne tarafından 'sınırlandırılma' olanağı sağlamaktadır. Elbette ki burada tanımlanan sınırlandırma edimi yazar tarafından okura sunulan bir anlamlandırma önerisidir. Edebiyat söyleşileri yazarın metni kaleme alma niyetini açıklama fırsatı bulduğu bir ortam olarak görülebilir. Yazarın söyleşi aracılığıyla sunduğu anlamlandırma önerisi özelinde Eco'nun tanımladığı ampirik, örtük ve örnek okur ayrımı belirginleşir.

Komet VS. Liman Mehmetcihat

1 Şubat 2020’de henüz covid-19 koronavirüs salgınının insanların bir araya gelmesine mani olmadığı günlerde Kadıköy TESAK’da Komet ve Liman Mehmetcihat’ın gerçekleştirdikleri “Hakikat ve Şiir” başlıklı söyleşi, Umberto Eco’nun ‘aşırı yorum’ düşüncesine koşut nitelikler taşımaktadır. Kadıköy Belediyesi tarafından organize edilen etkinliğin konusu, Komet’in Aralık 2019’da 160.Kilometre Yayınevi tarafından yayınlanan HAKİKAT VS.² isimli kitabının *hakikat* kavramı özelinde irdelenmesi olarak ilan edilmişti. Komet’in “*Ben ters adamımdır*” diyerek sahnenin bulunduğu salonun ön bölümü yerine en arka koltukta oturarak söyleşiye başlaması, yaklaşık 2 saat süren söyleşinin genel havasını betimler nitelikteydi.

Söyleşi için sıkı bir hazırlık safhası geçirdiği elindeki sayfalarca sorudan anlaşılan Liman Mehmetcihat’ın ağır adımlarla kürsüdeki yerini alan Komet’e ilk sorusu, yakın zaman evvel yayınlanan kitabının ismi üzerineydi; “HAKİKAT VS.”. Varlık ve hakikat ekseninde yaklaşık 3-4 dakikalık detaylı bir girizgâh ile temellenen sorusunu Liman Mehmetcihat yavaş yavaş kitap ile ilişkilendirerek, gerçekleştirdiği bireysel saptamayı detaylandırdı. Liman; kitabın adı içerisinde geçen VS. kısaltmasını İngilizce “versus” (karşı) olarak okuduğunu ve bu bağlamda hakikatin karşısına pek çok farklı kavramın konumlandırılabilceğini belirtti; Hakikat VS. Şiir, Hakikat VS. Hayat, Hakikat VS. İnsan vb... Liman’ın ilk sorusu karşısında bir süre düşünen Komet bu uzun soruya tek bir cümle ile cevap verdi; “HAKİKAT VS. bu şekilde de yorumlanabilir; ama ben VS.’yi İngilizce versus olarak değil dilimizdeki *vesaire* kelimesinin kısaltması olarak kullanmışım...”. Komet’in tek cümlelik cevabı sonrası salona çöken sessizliği Liman’ın “O zaman ikinci soruma geçiyorum Komet” yorumu bozdu.

Komet’e bugüne dek yayınladığı tüm şiir kitaplarını okuduğunu ve şiirini yakinen takip ettiğini söyleyen Liman Mehmetcihat yine oldukça kapsamlı yorumlamalar sonucu Komet’e şiirinin felsefe ile kurduğu ilişkiyi Ludwig Wittgenstein ve Gilles Deleuze’ü odağa alarak sordu. Kısa bir sessizliğin ardından Komet felsefeyi sevdiğini ve iyi bir okur olduğunu söyleyerek “İstersen sana Paris yıllarımda zaman zaman çeşitli mekânlarda uzaktan görmüş olduğum kimi düşünürlerden bahsedebilirim” yorumunda bulundu. Kafelerde kimi zaman yalnız, kimi zaman arkadaşları ile otururken gördüğü Jean Paul Sartre ve öğrenci olarak derslerine girdiği Gilles Deleuze’dan kısaca bahsettikten sonra salon yeniden sessizliğe büründü.

Yüzündeki ifadeden sorduğu sorulara beklediği cevapları alamadığı okunabilen Liman bu sefer kitapta aralarında bir iki kelimeyle değişiklik olan, farklı isimde yayınlanmış iki şiire dikkati çekti; ‘Dedi’ ve ‘Düştü’ isimli şiirler... Zaman zaman kendisinin de Komet’in yapmış olduğu gibi metni minör farklılıklarla çoğalttığını ve ortaya çıkan tekrarın anlamı pekiştirdiğini söyleyerek Komet’e kitapta tekrara gitme sebeplerini sordu. Komet’in cevabı bu sefer daha da kısalarak sadece “Ömer...” oldu. “Ömer’e (Ömer Şişman) telefonda hatırlatmışım aslında baskıya girmeden evvel tekrar eden şiiri iptal etmesi gerektiğini...”³

Kendisine yöneltilen sorular bağlamında beklenen cevapların şiirleri yazarkenki niyetiyle örtüşmediğini hisseden Komet bu sefer salona yönelerek dinleyicilerden soru almaya başladı. Bir iki soru sonra söz yine Liman'a geldi. Liman'ın yeni sorusu Komet şiirinde gözlemlediği tekerlemeler üzerine oldu. *"Tavukların yemi, uzaklaşan gemi"*, *"Gidiyordum derede nerede, Allah vere de denize düşsek mi derede"*, *"Birden bire yok, Birdenbire birden bire, Birden"* gibi dizelerden örnekler veren Liman, Komet'e daha evvelki şiir kitaplarında olduğu gibi HAKİKAT VS.'de de bol bol tekerlemelere rastladığının altını çizerek, gerek semantik gerekse sentaktik bağlamda tekerlemeleri şiirde kullanma sebeplerini sordu. Komet'in bu soruya da cevabı tek cümlelik oldu; "Tekerlemeler Türk edebiyatında her daim kullanılıyor zaten"...

Söyleşinin geri kalan kısmı Babil Kulesi efsanesinde anlatılan birbirleriyle konuşmaya çalışan ancak karşısındakinin kullandığı dili bir türlü anlayamayan insanların yaşadıkları deneyime koşut şekilde ilerledi. Komet kalan sorulara yanında getirdiği kitaplarından şiirler okuyarak cevaplamayı yeğledi.

Intentio Auctoris VS. Intentio Lectoris

Yazarın, metni kaleme alırkenki niyeti ile okurun metinden çıkardığı anlamın eksiksiz örtüşmesi elbette ki olması beklenen bir durum değil. Umberto Eco, *Açık Yapıt*'ta bu durumu *'okura tek bir anlamı zorla kabul ettirmek önlenmeli'* yargısı ile dile getirir. Eco'ya göre her yapıt yazarın ve okurun işbirliği ile tamamlanabilecek yoruma 'açık' yapıttır. Yazarın niyeti (intentio auctoris) ve okurun niyeti (intentio lectoris) metnin anlam matrisini genişletir. Metnin sonsuz sayıda yoruma açık olma hali beraberinde yeni sorunları da görünür kılar. Okurun okuduğu metni sınırsız sayıda yorum olasılıklarına maruz bırakması yazarın gerçek niyetinin sorgulanmasında birçok soruyu beraberinde getirir: Ortaya koyduğu metnin okur tarafından 'farklı' yorumlanması, yazar tarafından onaylanabilecek bir durum mudur? Yazarın metne aktardığı duygu ve düşüncelerin okur tarafından farklı algılanması bir nevi 'yanlış' yorumlama mıdır? Metnin 'açık yapıt' olma hali yazar öznenin metinde ortaya koyduğu niyetin kimse tarafından anlaşılması durumuna mı gelmektedir?

Tzevetan Todorov metni; yazarın sözcükleri, okurların ise anlamı getirdikleri bir piknik olarak tanımlamaktadır. Todorov'un düşüncesi uzun zamandır kabul gören özne merkezli bakış açısı ile koşut niteliktedir. Eco'nun *Aşırı Yorum* kavramı yazarın ve okurun gerçekleştirdiği piknik metaforunu sorgular. Eco, özne merkezli bakış açısına açılım getirir ve örnek okur ile ampirik okur tanımlamalarında bulunur. Örnek okur, yazarın kurguladığı oyunun kurallarına uyan ve bir nevi 'oyunda kalan' kimsedir. Ampirik okur ise metni kendi algı dünyasına göre şekillendiren, bambaşka yorumlamalarda bulunabilecek öznedir.

Komet ile Liman Mehmetcihat'ın gerçekleştirdikleri söyleşi bağlamında yazarın niyeti ve okurun niyeti eşzamanlı olarak dile getirilmiş ve büyük oranda örtüşmemiştir. Eco'nun tanımlamaları bağlamında Liman Mehmetcihat'ın ampirik okur konumunda bulunduğu yanlış bir benzetme

olmayacaktır. Komet'in son kitabı HAKİKAT VS. gerek anlam gerekse yapı özelinde aşırı yorumlanmaya hayli 'açık bir yapıt'tır. Yaklaşık 2 saat süren söyleşinin bir 'piknik' havasından ziyade karşılıklı yanlış anlamalar şeklinde cereyan etmiş olması sonuç olarak HAKİKAT VS.'nin potansiyel anlam evrenini genişletmiştir.

Ozan ÖZTEPE

NOTLAR

1 ECO, U., *Yorum ve Aşırı Yorum*, Can Yayınları, Mayıs 2008, İst., s.22

2 KOMET, *Hakikat VS.*, 160. Kilometre Yayınevi, Aralık 2019, İst.

3 Maddi hata yapılarak yayınlanan metnin okur tarafından 'aşırı yorum'lanma hali yıllar önce benim de başıma gelen bir durum... 2011 yılında Taş Devri isimli yapıtı YKY tarafından yayınlandığı ay vefat eden Ali Teoman'ın Atonal Üçlü adlı öyküsü semantik ve sentaktik yapısı bağlamında son derece ilgimi çekmiş ve bu durum öykü üzerine bir deneme yazmama sebep olmuştu. Sözaşımı, Triptik ve Unutmabeni başlıklı üç bölümden oluşan öykünün ilk bölümü olan Sözaşımı, başlık haricinde boş bırakılmış iki sayfadan oluşuyordu. Adı üstüne atonal ve merkezsiz bir kurguya sahip öykünün 'susularak' boş bırakılan ilk iki sayfası yazdığım denemenin temellendiği özelliklerden biri konumundaydı. Denememi tamamlayarak Kitap-lık dergisine gönderdikten bir hafta sonra aldığım cevap oldukça şaşırtıcıydı. Derginin editörü Murat Yalçın cevapta, Ali Teoman'ın Taş Devri kitabının Sözaşımı bölümünün 1.baskıda yanlışlık sonucu yayınlanmadığını; iletisinin ekinde paylaştığı öykünün eksik metnini okuyarak denemeyi yeniden kaleme almamı talep etmişti... (Hikâye, Şiir ve Müzik'te Bir Arakesit: Atonal Üçlü / Kitap-lık Dergisi / Sayı:157)